

Prevenција nasilja nad starijima

Ostojić, Diana

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:483569>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Diana Ostojić

PREVENCIJA NASILJA NAD STARIJIM OSOBAMA

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Diana Ostojić

PREVENCIJA NASILJA NAD STARIJIM OSOBAMA

ZAVRŠNI RAD

Mentorica: prof. dr. sc. Ana Štambuk

Zagreb, 2023.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Nasilje nad starijim osobama.....	2
2.1. Teorijska objašnjenja nasilja nad starijima	3
2.2. Oblici nasilja	4
2.3. Nasilje u obitelji vs. institucionalno nasilje	5
2.4. Rizični čimbenici za pojavu nasilja.....	6
2.5. Zaštitni čimbenici za sprječavanje nasilja nad starijima	7
3. Prevencija nasilja nad starijim osobama.....	8
3.1. Oblici prevencije	9
3.2. Stavovi stručnjaka o nasilju i prevenciji nasilja nad starijim osobama.....	10
3.3. Izazovi prevencije	12
4. Preventivne i zaštitne mjere.....	13
4.1. Preventivne mjere na razini društva	13
4.2. Preventivne mjere u institucionalnim uvjetima.....	14
4.3. Preporuke starijim osobama u svrhu zaštite od nasilja	14
4.4. Pravni okvir zaštite od nasilja nas starijim osobama	15
5. Okrugli stolovi, projekti i edukacije provedene sa ciljem prevencije i sprječavanja nasilja nad osobama starije životne dobi	17
5.1. Okrugli stol: „Prevencija nasilja nad starijim osobama“	17
5.2. Okrugli stol: "Sprječimo nasilje nad starijim osobama"	17
5.3. Projekt: "I ti ćeš ostarjeti".....	18
5.4. Projekt: „Mudročću protiv nasilja nad najmudrijima“	19
5.5. Projekt: „Informirana zajednica - primarna prevencija nasilja nad starijim osobama“	19
5.6. Projekt: „Ne nasilju nad starijima“	20
5.7. Edukacija pod nazivom ‘’Prevencija nasilja nad starijim osobama’’	20
5.8. Javna tribina "Zlatno doba života bez nasilja: Prepoznavanje i sprječavanje nasilja u starijoj životnoj dobi".....	20
6. Zaključak	21
7. Literatura	22

Prevenција nasilja nad starijim osobama

Sažetak:

S obzirom da se broj prijavljenih slučajeva nasilja nad osobama starije životne dobi sve više povećava, potrebno je veći fokus i značaj pridati ovom globalnom fenomenu. U Hrvatskoj ali i u ostatku svijeta stanovništvo neminovno stari, dok položaj i uloga starijih u društvu sve više gubi na važnosti. Osobe starije životne dobi smatraju se ranjivom skupinom, koja zahtijeva posebnu skrb i njegu što često dovodi do neželjenih posljedica zlostavljanja i nasilja zbog neadekvatnosti smještajnih kapaciteta i nedostatka osoblja u specijaliziranim ustanovama koje pružaju skrb i različite usluge ovoj skupini stanovništva, ali i zbog preopterećenosti i nepripremljenosti na promjene koje starost donosi od strane njihovih bližnjih. Kako bi se na što učinkovitiji način riješio ovaj problem, ali i prevenirao za buduće vrijeme, potrebno je veći fokus staviti na senzibilizaciju javnosti o raširenosti i dalekosežnosti negativnih posljedica koje na život ima nasilje u bilo kojem obliku, educirati širu javnost ali i osobe u neposrednoj okolini osoba starije životne dobi, kako članove njihove obitelji koji skrbe za njih, tako i stručnjake koji rade u socijalnom i zdravstvenom sektoru. Ono što je od iznimne važnosti je informiranje osoba starije životne dobi o pravima koje imaju i načinima njihova ostvarenja, kako bi se tamna brojka neprijavlivanja ovog kaznenog djela svela na minimum.

Ključne riječi: starije osobe, nasilje, prevencija, edukacija

Abstract:

Given that the number of reported cases of violence against the elderly is increasing, greater focus and importance should be attached to this global phenomenon. In Croatia as well as in the rest of the world, the population is inevitably aging, the position and role of the elderly in society is increasingly losing importance. Elderly people are considered a vulnerable group, which requires special care, which often leads to unwanted consequences of abuse and violence due to the inadequacy of accommodation capacities and the lack of staff in specialized institutions that provide care and various services to this population group, but also due to overload and unpreparedness for the changes that old age brings on the part of their loved ones. In order to solve this problem as efficiently as possible but also to prevent it for the future, it is necessary to put a greater focus on public awareness about widespread and far-reaching negative consequences that violence in any form has on life, to educate the general public as well as people in the immediate vicinity environment of elderly people, both their family members who take care of them, and experts who work in the social and health sector. What is extremely important is informing the elderly about the rights they have, and the ways to exercise them, in order to reduce the dark number of non-reporting of this criminal offence to a minimum.

Key words: elderly people, violence, prevention, education

Izjava o izvornosti

Ja, Diana Ostojić pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljen način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio/la drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Diana Ostojić

Datum: 24.08.2023.

1. Uvod

Demografske promjene, a posebice starenje stanovništva trendovi su koji su prisutni u svim razvijenijim državama svijeta (Jedvaj, Štambuk i Rusac, 2014). Danas je životni vijek čovjeka puno duži nego nekada, što se najviše može pripisati porastu općeg životnog standarda te unaprjeđenju zdravstvene zaštite. Isto tako, zbog smanjenog prirodnog priraštaja sve je veći udio osoba starije životne dobi u općoj populaciji. (Rusac, 2006). Društvena percepcija starosti doživjela je velike promjene tijekom vremena. U prijašnjim vremenima starost se smatrala razdobljem mudrosti, a starije osobe zauzimale su značajnu ulogu i položaj u društvu. U današnje vrijeme starost se vezuje uz boležljivost, slabost, slabije pamćenje, beskorisnost, izoliranost, materijalnu deprivaciju i depresiju. Populaciju starijih osoba smatra se visoko vulnerabilnom prema različitim kriterijima, u koje najčešće spadaju njihov društveni utjecaj, socijalni položaj i životne prilike (Nastavni zavod za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije, 2019). Osim teških životnih situacija u kojima se osobe starije životne dobi mogu naći zbog manjka materijalne i medicinske sigurnosti, sve izraženiji problem s kojim se suočavaju postaje i nasilje (Rusac, 2006). 1991. godine Vijeće Europe pokrenulo je sustavno istraživanje nasilja nad građanima starije životne dobi u dvadesetak zemalja Europe. Rezultati su pokazali da je nasilje nad starijima u obitelji raširenije nego što se prethodno smatralo, preciznije, otprilike 8 % starijih osoba izvrgnuto je nasilju u obitelji (Vijeće Europe, 1993; prema Poredoš, Tošić i Grgić, 2005). Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije, svaki mjesec jedna od deset starijih osoba doživi nasilje, a samo jedna od 24 osobe zlostavljanje prijavljuje obitelji, prijateljima ili nadležnim institucijama. Podaci o raširenosti ovog problema među institucionalno smještenim starijim osobama su rijetki, iako među objavljenim istraživanjima značajan je postotak osoba koji su vidjeli zlostavljanje starije osobe, sudjelovali u barem jednom činu nasilja, te vršili psihičko nasilje nad starijim pacijentima (Sethi i sur., 2011). S obzirom na vidljive trendove starenja populacije, ovakvi poražavajući rezultati različitih istraživanja o nasilju nad starijima, potaknuli su razmišljanja o sustavnom, preventivnom i tretmanskome djelovanju čiji je cilj zaštita građana treće dobi i osiguranje dostojne starosti (Ajduković, 2003; prema Rusac, 2006).

Članovi zajednice trebaju djelovati s ciljem zaštite ranjivih i osjetljivih skupina u njihovoj zajednici te raditi na sprječavanju nasilja i kriminala koji je sve više prisutan u društvu, a čija su meta upravo takve ranjive i osjetljive skupine koje nemaju mogućnost i snage da se zaštite. Zaštita starijih osoba može se odvijati kroz različite edukativne programe, radionice, javne tribine i predavanja kojima je cilj osvijestiti problem nasilja nad starijim osobama i senzibilizirati javnost za brigu i zaštitu starijih i nemoćnih.

2. Nasilje nad starijim osobama

Iako većina starijih osoba ima pozitivne odnose s članovima vlastite obitelji, prijateljima, njegovateljima i ostalim osobama iz svoje uže okoline, znatan je broj onih koji trpe neki oblik nasilja od istih. Premda brojna izvješća provedenih istraživanja na ovu temu otkrivaju visoke stope zlostavljanja, te brojke ne pokazuju stvarnu incidenciju jer se većina zlostavljanja događa u privatnosti i žrtve se često ne mogu ili ne žele žaliti (Berk, 2008). Upravo iz tog razloga, zlostavljanje starijih često ostaje skriven fenomen o kojem se ne govori, ili o kojem se ne govori dovoljno (Rusac, 2006; prema Buri *et al*, 2006). Sam pojam zlostavljanje starijih osoba prvi su spomenuli Baker i Burston 1975. godine u *British scientific journals* kao ‘**granny battering**’, u prijevodu zlostavljanje bakica, no pravi interes od strane istraživača pokazao se tek krajem 80-ih godina (Neno i Neno, 2005). Prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji, nasilje nad starijim osobama ulazi u sklop **nasilja u obitelji**, premda je i dalje najveća usmjerenost zaštite prema ženama i djeci. Iako zbog početne neujednačenosti o tome što se smatra zlostavljanjem starijih osoba nije bilo lako ponuditi općeprihvaćenu definiciju, različite organizacije i skupovi koji se bave ovom temom definirale su ovaj pojam prema poznatim i dostupnim znanjima i informacijama o samom pojmu nasilje. Internacionalna mreža za prevenciju zlostavljanja starijih osoba definirala je zlostavljanje starijih osoba na sljedeći način: "Zlostavljanje starijih je pojedinačan ili ponavljajući čin ili nedostatak odgovarajućeg postupanja, koje se događa u bilo kojem odnosu očekivanja i povjerenja, a koje uzrokuje štetu, bol, nepriliku i/ili nevolju starijoj osobi" (Abuse of elderly, 2002). Svjetska zdravstvena organizacija (WHO, 2002) nasilje nad starijim osobama definira kao "pojedinačan ili

ponavljajući čin ili nedostatak odgovarajućeg postupanja, koje se događa u bilo kojem odnosu očekivanja i povjerenja, a koje uzrokuje štetu, bol i nepriliku starijoj osobi". Prema navedenoj definiciji razlikujemo **fizičko** ili tjelesno nasilje, **seksualno** nasilje, **materijalno** ili ekonomsko nasilje, te **psihičko ili emocionalno** nasilje i **zanemarivanje** (Ajduković, Rusac i Ogresta, 2008).

2.1. Teorijska objašnjenja nasilja nad starijima

Zbog vrlo malog broja istraživanja o uzrocima ovog problema, te raširenosti istog, postoji i veliki manjak teorijske konceptualizacije. Postoji tek nekoliko teorija koje su značajne za razumijevanje pojave nasilja nad starijima (Rusac, 2006). Prema **situacijskom modelu**, uzrok zlostavljanja starijih osoba su stresne situacije osobe koja se skrbi za stariju osobu. Izvor stresa je prema tome starija osoba, zbog svog mentalnog ili tjelesnog oštećenja. Situacijske varijable čine faktori povezani sa starijom osobom, skrbnikom, te s ekonomskim stanjem obje strane (McDonald, 1996; prema Rusac, 2006). Ovoj teoriji ne ide u prilog činjenica da postoje osobe skrbnici koje imaju jednako ili više stresnih situacija kao i počinitelji skrbnici, ali svejedno ne postaju zlostavljači. Iduća teorija je **teorija društvene razmjene** u skladu s kojom socijalna interakcija podrazumijeva razmjenu nagrada, odnosno koristi i kazni, odnosno troškova između minimalno dvoje ljudi. Pretpostavka je da sve osobe nastoje što je više moguće povećati korist, ali i umanjiti cijenu postizanja željenog rezultata. Samim time, odnosi među ljudima, kao i njihovi postupci procjenjuju se na osnovi cost-benefit analize (Janković, 1996; prema Rusac, 2006). U perspektivi ove teme, stariji ljudi postaju sve ranjivija skupina, ovisna o tuđoj pomoći što dovodi do nesrazmjera u odnosu sa skrbnikom. Ostajanje u zlostavljačkom odnosu uglavnom znači da im se "više isplati" trpjeti nasilje i zlostavljanje kako bi njihove potrebe bile zadovoljene. Glavna kritika ovoj teoriji je da ljudi starenjem ne postaju nužno ovisni i ranjivi, kao i činjenica da nisu samo stariji ljudi ovisni o tuđoj pomoći (McDonald i Collins, 2000; prema Rusac, 2006). U **simboličko interakcijskoj teoriji** glavna pretpostavka temelji se na simboličkim interpretacijama interaktivnog procesa između starije osobe i osobe koja brine za nju, odnosno njezinog skrbnika. Neki rezultati

istraživanja pokazuju da je osobno shvaćanje vlastitog situacijskog stanja od strane skrbnika, bolji prediktor razine opterećenosti, nego stvarna razina opterećenja. **Socijalno učenje** je dio ove teorije, te se prema tom shvaćanju smatra da su zlostavljači naučili takvo ponašanje jer su i sami bili žrtve nasilja, ili jer su nasilju svjedočili. Međutim, ono što se ne uzima u obzir je da nisu svi zlostavljači bili zlostavljani i trpjeli nasilje u djetinjstvu ili u određenom razdoblju života, kao i činjenica da nisu sve žrtve nasilja i sami postali oni koji nasilje vrše. Istraživači se sve više okreću **ekološkom modelu** čija je glavna pretpostavka zajedničko djelovanje više faktora koji utječu na život čovjeka, a grupiraju se na tri razine, individualnoj, obiteljskoj i sociokulturnoj. Na svakoj od navedenih razina osoba ulazi u određene odnose, te je za razumijevanje razvoja pojedinca potrebno razumjeti i odnose pojedinca s njegovom okolinom (Rusac, 2006).

2.2. Oblici nasilja

Razlikujemo nekoliko oblika nasilja nad starijim osobama, u koje spadaju tjelesno nasilje, psihičko, seksualno i ekonomsko nasilje, te zanemarivanje. **Tjelesno** nasilje podrazumijeva namjerno izazivanje boli, neugode ili povrede različitim načinima fizičkog nasrtaja, poput udaranja, guranja, spaljivanja, šamaranja ili drugih. **Psihičko** nasilje vrši se verbalnim uvredama, ponižavanjem ili zastrašivanjem osobe (Berk, 2008). Ono podrazumijeva određeno verbalno ili neverbalno ponašanje koje ugrožava dignitet i samopoštovanje osobe, te ima negativan utjecaj na njihov psihološki i emocionalni integritet (Rusac, 2006). Nadalje, **materijalno** nasilje je nezakonito ili neprikladno iskorištavanje imovine ili financijskih resursa starije osobe, potkradanje ili njihovo korištenje bez pristanka starije osobe (Berk, 2008). Materijalno ili financijsko zlostavljanje jedan je od najčešćih oblika zlostavljanja starijih osoba, te je nužno informirati osobe starije životne dobi na koje načine se mogu zaštititi. Najučestaliji oblik financijskog zlostavljanja su ugovori o dosmrtnom i doživotnom uzdržavanju. Kod ugovora o dosmrtnom uzdržavanju obveze primatelja i davatelja uzdržavanja sadržajno su iste kao i kod ugovora o doživotnom uzdržavanju, a to su obveza uzdržavanja primatelja uzdržavanja od strane davatelja uzdržavanja, u zamjenu za vlasništvo imovine koja je

predmet ugovora. Međutim, bitna razlika između dva navedena ugovora je ta što kod ugovora o dosmrtnom uzdržavanju davatelj uzdržavanja odmah stječe vlasništvo imovine, dok kod ugovora o doživotnom uzdržavanju vlasništvo imovine na davatelja prelazi tek nakon smrti primatelja uzdržavanja. U tom slučaju se obveza davatelja uzdržavanja uvelike oslanja na njegovu savjest i odgovornost pa često dolazi do zlorabe od strane davatelja uzdržavanja, na štetu primatelja (Vuić i Rusac, 2017). **Seksualno** zlostavljanje podrazumijeva iskorištavanje i uznemiravanje osobe bez njezina pristanka, koristeći se različitim oblicima seksualnog ponašanja (Rusac, 2006). **Zanemarivanje** se događa u uvjetima kada osoba namjerno ili slučajno ne pruža starijoj osobi za koju skrbi potrebnu njegu i osnovne uvjete koji su joj potrebni za život (Rusac, 2006).

2.3. Nasilje u obitelji vs. institucionalno nasilje

Većina zlostavljača su **članovi obitelji**, supružnici, najčešće muškarci, potom slijede djeca, te drugi rođaci (Hornick i sur., 1992; prema Berk, 2008). Rezultati istraživanja provedenog 2007. godine u Republici Hrvatskoj pokazali su da je 61,1% od ukupno ispitanih sudionika doživjelo određeni oblik zlostavljanja barem jednom u posljednjih godinu dana. Najviše ispitanika doživjelo je neki vid psihičkog ili emocionalnog nasilja (24,1%), dok je drugo po redu najčešćih oblika ono materijalnog karaktera (6,4%). Zatim ga prate fizičko ili tjelesno nasilje koje čini ukupno 4,4% , te kao posljednje ono seksualnog karaktera ukupnog postotka od 2,1%. Kao najčešći počinitelji nasilja navode se suprug (30,15%), sin (16,64%) i kćer (14,01%) (Ajduković, Rusac i Ogresta, 2007). U kući također mogu veliku ulogu u počinjenju nasilja imati i prijatelji, susjedi ili njegovatelji Hornick i sur., 1992; prema Berk, 2008). S druge strane, institucionalno zlostavljanje se najčešće odnosi na zlostavljanje starijih osoba, odnosno **korisnika domova** za starije i nemoćne. Ono se događa u domovima koji imaju veliki broj korisnika, manjak osoblja, minimalnu superviziju osoblja, veliku fluktuaciju radne snage i malo posjetitelja. (Berk, 2008; prema Glendennin, 1993). 1987. godine provedeno je istraživanje u Sjedinjenim američkim državama u domu za starije i nemoćne u New Hampshireu u kojem je ispitano ukupno 577 stručnih djelatnika doma, koje čine

medicinski djelatnici i njegovatelji. Rezultati su pokazali da je izuzetno visok postotak, čak 36% djelatnika doma svjedočilo vršenju fizičkog nasilja, od čega je njih 10% priznalo kako su i sami počinili određeni oblik takvog ponašanja. Osim toga, 21% od ukupnog postotka osoba koje rade u domu, bilo je prisutno tijekom davanja štíćenicima doma prevelike količine lijekova za smirenje. 17% ispitanih djelatnika doma sudjelovalo je u guranju i štipanju štíćenika, dok je 15% od ukupnog broja zaposlenih svjedočilo udaranju i šamaranju. Psihičkom nasilju koje uključuje viku, ružne riječi upućene štíćenicima, nazivanje pogrđnim riječima, ili izoliranje prisustvovalo je čak njih 81%, od kojih se ukupno 40% izjašnjava da je osobno sudjelovao u tim ponašanjima. (Rusac i Čizmin, 2011). Visokostresni uvjeti u kombinaciji s minimalnim nadzorom u kvaliteti rada, stvaraju povoljne uvjete za zlostavljanje i zanemarivanje (Berk, 2008).

2.4. Rizični čimbenici za pojavu nasilja

Prevenција nasilja nad starijim osobama pretpostavlja prepoznavanje svih faktora koji su osobu stavili u nepovoljan položaj, mogućnost identificiranja tih rizičnih faktora kako bi se reducirala ili eliminirala mogućnost pojave sličnih obrazaca ponašanja ili kako se ne bi dogodio negativan ishod postojeće situacije nasilja nad starijom osobom (Sani i sur., 2018). Starenjem dolazi do određenih promjena koje se tiču samih sposobnosti starijih osoba, ali i njihovog položaja u društvu. Promjene uključuju one u fizičkom smislu, poput zdravstvenog stanja osobe, slabljenje sveukupnih mogućnosti funkcioniranja, njihovih kognitivnih i motoričkih sposobnosti (CERANEO, 2018). Niz različitih faktora, utječe na pojavu nasilja nad starijim osobama. **Karakteristike žrtve** i počinitelja, njihov odnos te društveni kontekst povezani su s pojavom i vrstom nasilja nad starijim osobama. Jedna od karakteristika je individualna, odnosno vezana za samu žrtvu, a to je njezina ovisnost. Vrlo stari i nemoćni, s mentalnim ili tjelesnim oštećenjima, osobe su koje su najpodložnije zlostavljanju (Berk, 2008). Drugi čimbenik koji doprinosi pojavi nasilja vezan je za samog **počinitelja**. Oni koji najčešće čine nasilje su uglavnom članovi uže obitelji, poput djeteta i supruga, oni koji se najčešće i skrbe o njima. To može biti rezultat frustracija izazvanih stresnim situacijama i preopterećenja zbog primoranosti vođenja brige i skrbi o starijim

osobama (Rusac, 2006). Također, počinitelj je ponekad ovisan o starijoj osobi za koju skrbi, financijski ili emocionalno, što dovodi do osjećaja nemoći i može rezultirati agresivnim ponašanjem ili iskorištavanjem. Razlog može biti i psihički poremećaj kod počinitelja, alkoholizam, ovisnosti o psihoaktivnim tvarima ili financijski problemi. Nadalje, povijest obiteljskog nasilja može dovesti do cirkulacije zlostavljanja. Drugim riječima, djeca koja su bila zlostavljana u djetinjstvu imaju veću šansu da će i sama u budućnosti postati zlostavljači (Reay i Browne, 2001; prema Berk 2008). Također, postoje i **čimbenici rizika na društvenoj razini**, a to su nedostatna financijska sredstva uložena u skrb za starije osobe ili nedostatan broj ustanova za zbrinjavanje starijih i nemoćnih, izražene individualističke vrijednosti u društvu te neprepoznavanje nasilja nad starijima, rastući udio starijih u populaciji, međugeneracijsko nerazumijevanje, sve teži životni uvjeti, porast nezaposlenosti i rast troškova kućanstva (Bavel i sur., 2010). Treba još spomenuti i **organizacijske čimbenike rizika** koji uključuju izolaciju ustanove, neusklađenost vještina i sistemske probleme. Ustanove koje nisu smještene u centrima velikih gradovima, koje su u udaljenijim, manje posjećenijim mjestima, često postaju mjesta na kojima se nasilje odvija, te zbog svega navedenog dugo ostaje skriveno i nezamijećeno. Ono što je još veoma važno jest porast novih potreba, kako onih fizičkih tako i mentalnih od strane korisnika za koje je potreban i novi prošireni korpus znanja i vještina od strane stručnog osoblja. Nadalje, kao sistemski problemi navode se: nedostatak osoblja, financijska ograničenja, profesionalno sagorijevanje, racionalizaciju nasilja i mnoge druge probleme o kojima se nedovoljno govori (Rusac i Čizmin, 2011).

2.5. Zaštitni čimbenici za sprječavanje nasilja nad starijima

Najvažniji zaštitni čimbenik za sprječavanje nasilja nad starijima je svakako **informiranje** starijih o njihovim pravima, posebno onih iz sustava socijalne skrbi. Zbog vlastite isključenosti često je njihova informiranost upitna, i ne znaju koja prava sve mogu ostvarivati kako bi si olakšali svakodnevno funkcioniranje, pa se iz tog razloga uglavnom oslanjaju na podršku i pomoć bližnjih. Kako bi imali pristup svim informacijama koje su im potrebne za ostvarivanje određenog prava koje im je zakonom utvrđeno, potrebno je

poboljšati **dostupnost i transparentnost informacija**, kao i pružati **edukativne sadržaje** o promjenama koje se događaju u starosti. Osim o socijalnim uslugama i pravima na koje se mogu pozivati, potrebno ih je informirati o mehanizmima zaštite koji su namijenjeni starijima kao najčešćim žrtvama neprikladnog ponašanja, ali i njima bliskim osobama, te stručnjacima, kako bi ih se pokušalo zaštititi od bilo kakvog vida nasilja i zlostavljanja u budućnosti. Potreba za novim programima u suštini znači potreba za uključenošću civilnog društva u prevenciju i zaštitu starijih od nasilja, putem različitih programa i u suradnji s drugim institucijama. Participacija u dijelu programa je niska zbog različitih prepreka na koje nailaze starije osobe za sudjelovanje. Također, adekvatnija **medijska usmjerenost** i načini izvještavanja o starijima čine bitan aspekt koji bi dodatno trebao jačati u smjeru podizanja svijesti i senzibilizacije šire javnosti oko ovog rasprostranjenog, ali nedovoljno eksponiranog problema. Nadalje, navodi se potreba **mijenjanja društvenih stavova**, kao i participacija u radu sa starijim osobama (CERANEO, 2018).

3. Prevencija nasilja nad starijim osobama

Nasilje nad starijim osobama svjetski je problem koji se proteže na društvenu, obiteljsku, ali i osobnu razinu. Ono narušava kvalitetu života svih osoba koje su mu izložene na direktan ili indirektan način. S obzirom na to da nasilje u bilo kojem obliku ima značajne negativne posljedice na život svake osobe koja je posredno ili neposredno izložena takvom ponašanju, nužno je utvrditi i raditi na preventivnim programima kako bi se spriječilo širenje ove pojave, te kako bi se poboljšala kvaliteta života svih onih koji su u nekom periodu svog života bili ili i dalje jesu žrtve zlostavljanja. Konkretno, s obzirom na to da se u ovom radu obrađuje tema prevencije nasilja nad starijim osobama, ona je nužna kako bi se osobama starije životne dobi osigurala dostojna starost i održalo njihovo samopoštovanje i dignitet na prihvatljivoj razini. Prema **Blumerovom modelu** postoje razine procesa kod pojave društvenih problema, a to su pojava samog problema, legitimizacija problema, mobilizacija akcija te formuliranje glavnog plana i implementacija (WHO, 2002). Prevencija nasilja osigurava se kroz **zakone**, različite

preventivne mjere i **zaštitne** faktore, **edukaciju** osoba starije životne dobi kao i njihovih najbližih članova obitelji (Udruga za podršku žrtvama i svjedocima, 2020).

3.1. Oblici prevencije

Prevencija označava skup mjera kako bi se spriječilo pojavljivanje bilo kakve neželjene situacije ili događaja, u ovom slučaju nasilja nad starijim osobama. Kako je već prethodno navedeno ona je značajna kako bi se osobama starije životne dobi mogla osigurati dostojna starost, bolja opća kvaliteta života, što naravno uključuje i osiguravanje materijalne egzistencije (Rusac, 2006). Mears i Visher (2005) smatraju da postoji nekoliko različitih mehanizama zaštite u koji uključuju zakonske intervencije, intervencije socijalne skrbi, intervencije medicinske skrbi, te kao posljednje i najvažnije koordinirano djelovanje svih dijelova sustava. **Internacionalni akcijski plan** o starenju usvojen je 2002. godine na Drugom svjetskom skupu o starenju. U njemu se nalazi niz preporuka i ciljeva kako bi se spriječilo daljnje zlostavljanje, isključivanje i zanemarivanje starijih osoba, ali i važnost preventivnog djelovanja koje je potrebno poduzeti kako do istog ne bi ni došlo. Naglasak je na pravima osoba starije životne dobi koja su utemeljena na načelima UN-a iz 1991., a odnose se na nezavisnost, uključivanje starijih koje podrazumijeva njihov doprinos zajednici i dijeljenje vlastitog znanja i iskustva, njega, samozadovoljstvo i dostojanstvo. Prevenciju koja čini srž u suzbijanju ovog problema, možemo podijeliti na primarnu, sekundarnu i tercijarnu. **Primarna prevencija** se odnosi na društvo u cjelini, te se preventivni programi u njezinom obuhvatu odnose na širok krug korisnika i javnosti. Primarna svrha te razine prevencije je senzibiliziranje javnosti o ovom problemu, educiranje o načinima njegova prepoznavanja i zagovaranje suzbijanja obiteljskog nasilja, u koje spada i nasilje nad starijim osobama. (Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji, 2011). Prema Rusac (2006) prevenciju je potrebno započeti na državnoj razini, obuhvaćanjem cjelokupnog društva, jačanjem sigurnosti i povećanjem standarda. Kako bi se to ostvarilo potrebno je razviti programe koji slijede modele javnozdravstvenog pristupa, ali ujedno obuhvaćaju i mjere i akcije na individualnom planu, u međusobnim odnosima ljudi, kao i u široj društvenoj zajednici (Spitek Zvonarević, 2006). Primjeri

takvih akcija i mjera su primjerice besplatne telefonske linije za pomoć, putem kojih osoba može prijaviti nasilje i tako potražiti potrebnu pomoć, različiti programi edukacije osoba starije životne dobi o pravima i uslugama na koje imaju zakonsko pravo, osposobljavanje i educiranje stručnih i javnih djelatnika, posebno u zdravstvenih i socijalnim ustanovama, kao i podizanje svijesti šire javnosti o ovom fenomenu. Kako bi se sve navedene mjere i programi i ostvarili, važnu ulogu u tome imaju i sredstva javnog priopćavanja, poput televizije, radija i novina, te u današnjem svijetu i internetskih platformi, kako bi se na adekvatan i učinkovit način reducirale i eliminirale predrasude prema starijima, te informirala javnost o svim oblicima nasilja (Ajduković, 2003). Ono što u svemu tome predstavlja određeni problem jest manjak znanja i informiranosti o današnjem internetskom dobu, posebno od strane osoba starije životne dobi. **Sekundarna prevencija** odnosi se na osposobljavanje i usavršavanje stručnih djelatnika koji rade u određenim sustavima, njihovih znanja i postupaka. Obuhvaća programe kojima se to postiže te koji su usmjereni na unaprjeđenje njihova rada i uloge, te na izvršavanje specifičnih zadataka (Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji, 2011). Ona se dijeli na preventivne programe koji se odnose na šire društveno djelovanje, te na one koje su direktno usmjerene na obitelj u krizi (Ajduković, 2003). **Tercijarna prevencija** usmjerena je na samog pojedinca, te obuhvaća programe osposobljavanja za provođenje psihosocijalnih tretmana, kako starijoj osobi tako i samom počinitelju nasilja, kako bi se na što uspješniji način spriječilo ponovno činjeno nasilje, te kako bi se uspostavila narušena ravnoteža u odnosu (Rusac, 2006). Cilj tercijarne prevencije je ponuditi specifična znanja i vještine potrebne za određenu djelatnost, kao i potrebne intervencije kojima se takva ponašanja suzbijaju, te promovirati suradnju između različitih službi u lokalnim zajednicama koje dolaze u doticaj s nasiljem u obitelji (Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji, 2011).

3.2. Stavovi stručnjaka o nasilju i prevenciji nasilja nad starijim osobama

Baturina (2021) je proveo istraživanje čiji je cilj bio skupiti mišljenja i stavove stručnjaka o ulozi osoba starije životne dobi u društvu, o fenomenu zlostavljanja starijih, kao i

mogućnosti preveniranja istog. Stručnjaci koji direktno rade sa starijima i njihovim obiteljima povezuju sustav socijalne skrbi i ostale politike relevantne za njihov život s neposrednim djelovanjem u svrhu poboljšanja kvalitete njihova života. Upravo zbog toga, njihovo mišljenje je veoma značajno za daljnji rad na ovom problemu. Istraživački problemi su postavljeni na sljedeći način: "1. Što stručnjaci znaju o počiniteljima, mogućim oblicima i učestalosti nasilja koje se događa starijim osobama te uzrocima tog nasilja? 2. Kako stručnjaci opisuju karakteristike starijih osoba i čimbenike rizika nasilja nad njima? 3. Kako stručnjaci opisuju resurse i mogućnosti prevencije i zaštite starijih osoba od nasilja?" Sudionici su bili stručnjaci iz različitih, ali srodnih profesija, koje se bave nekim oblikom rada sa starijim osobama, iz pet hrvatskih gradova, Bjelovara, Koprivnice, Zaboka, Varaždina i Krapine. Ukupno je bilo 76 ispitanika podijeljenih u pet fokusnih grupa, biranih na temelju kriterija stručnosti i geografskog kriterija. Podaci su se prikupljali na temelju podijeljenih tematskih cjelina: "1. Učestalost i oblici nasilja nad osobama starije dobi i počinitelji i prijavljivanje nasilja, 2. Karakteristike ili obilježja starijih osoba žrtava nasilja i čimbenici rizika, 3. Obilježja skrbi za starije osobe koje ih mogu činiti ranjivima na nasilje, 4. Prevencija i mehanizmi za sprječavanje nasilja nad starijim osobama. Rezultati istraživanja pokazali su da su najčešći oblici nasilja nad starijim osobama **psihičkog, fizičkog i ekonomskog karaktera**, da o ovom problemu postoji ogroman nedostatak informacija, zbog vrlo malo prijava i velike **tamne brojke** na što se nadovezuju najčešći razlozi neprijavlivanja kao što su sram, nedostatak povjerenja u nadležne institucije i strah od mogućih posljedica. Kao što je već navedeno prethodno u radu, i ovo istraživanje potvrdilo je da su najčešći počinitelji osobe iz uže okoline, poput bliskih članova obitelji, a slijede ih djelatnici ustanova koje skrbe i dolaze u doticaj sa starijim osobama. Čimbenici rizika za pojavu nasilja kod starijih osoba su smanjenje različitih funkcija kod osobe, ograničenja koja iz toga proizlaze, i nerazumijevanje okoline za isto zbog čega dolazi do izoliranosti i smanjene participacije u društvu, čime se automatski mijenja i njihov položaj i uloga u zajednici. Ako ne postoji adekvatna skrb u obitelji zbog narušenih obiteljskih odnosa, slabih ekonomskih mogućnosti ili nekih trećih razloga, najčešće se okreće prema institucionalnim oblicima skrbi za starije. U ustanovama može biti upitna kvaliteta skrbi, manjak kontrole nad pružateljima usluga,

nedostatak suradnje s obiteljima korisnika i drugim institucijama koje su relevantne za ovo pitanje. Kako bi se ovo pitanje riješilo na najbolji mogući način potrebna je **suradnja s civilnim sektorom**, kao i uzastopno **proširenje dostupnosti usluga**. Ono o čemu se radi i govori i u ovom radu jest prevencija te se kao mehanizmi prevencije navode informiranje i edukacija koje uključuje dostupnost informacija o pravima, edukacija o promjenama koje se događaju u starosti, te o mogućim mehanizmima zaštite. Također ono što bi bilo potrebno jest suradnja s civilnim sektorom i uspostavljanje zajedničkih preventivnih programa i novih inovativnih pristupa skrbi. Kako bi se što više govorilo i radilo na ovom problemu, fokus treba staviti i na osvještavanje javnosti, promjenu vrijednosti u društvu, te podršku radu sa starijima.

3.3. Izazovi prevencije

Kao što je već navedeno u prethodnom poglavlju starije osobe ne dolaze lako do nužnih informacija, stoga se javlja velika tamna brojka neprijavljenih slučajeva nasilja nad osobama starije životne dobi. Često neprijavljivanje dolazi i zbog nedostatka podrške, posebice iz uže okoline (CERANEO, 2018), kao i zbog osjećaja srama, krivnje i nemoći. Do dodatne kompliciranosti dolazi ako je osoba ovisna o počinitelju nasilja (Centar za edukaciju i savjetovanje Sunce, 2020). **Obitelj se transformira**, a usporedno s tim smanjuju se i smještajni kapaciteti i mogućnosti skrbi za osobe starije životne dobi. Sve je više samačkih kućanstava kojima je teško osigurati skrb, ili nisu spremni prihvatiti i suočiti se sa svim posljedicama koje proces starenja njihovih bližnjih nosi. Osobe treće životne dobi nisu dovoljno povezane s institucijama i stručnjacima, a sadašnji sustav skrbi, ima brojne manjkavosti koje otvaraju prostor za nasilje. Nedovoljno se govori o ostvarivanju određenih prava i usluga, primjerice iz sustava socijalne skrbi. Dolazi do ugrožavanja socijalne pravednosti nejednakim pristupom uslugama i pitanjem prava prvenstva kod istih. Kao primjer toga, u domovima za starije i nemoćne mjesto se ne dobiva temeljem provjere prihoda i imovine (CERANEO, 2016).

4. Preventivne i zaštitne mjere

4.1. Preventivne mjere na razini društva

Mnoge zemlje razvile su različite strategije prevencije, uključujući projekte i kampanje primarne prevencije fokusirane na specifične oblike nasilja, kao i specijaliziranu obuku profesionalaca koji su u direktnom kontaktu s osobama starije životne dobi, poput policije, liječnika i medicinskih sestara, te zakonsku regulativu u slučajevima nasilja nad starijima (Sani i sur., 2018). Prema međunarodnoj agenciji Help Age International sljedeći koraci nužni su u prevenciji nasilja nad starijim osobama: stjecanje većeg znanja o izvorima nasilja nad starijima i posljedicama koje ono nosi, širi raspon intervencija kojima bi se onemogućilo odvijanje ili ponavljanje takvog čina, ali i omogućilo osobama starije životne dobi da govore o vlastitoj viktimizaciji, strategija borbe protiv nasilja koja uključuje primjeren zakonski okvir od strane države, senzibilizacija javnosti i osposobljavanje stručnih i javnih djelatnika, te kao jedna od najbitnijih komponenti pravovremena i kompletna informiranost starijih osoba o njihovim pravima, te podrška za ostvarivanje istih. (Ajduković, Rusac i Ogresta, 2007). Također ono što je još bitno jest pružanje konkretne potpore obiteljima koje skrbe za starije članove i izvještavanje o postojećoj mreži usluga i pomoći koju mogu dobiti u lokalnoj zajednici ili široj socijalnoj okolini, dublje spoznavanje čimbenika rizika viktimizacije starijih osoba, utvrđivanje jedinstvenog i jednoznačnog načina evidentiranja svih oblika nasilja kojima su stariji izloženi kako u obitelji, tako i u lokalnoj zajednici putem policije, socijalne skrbi i zdravstvenog sustava. Kako bi se smanjila marginalizacija osoba starije životne dobi i unaprijedila kvaliteta njihova života, potrebno je redovito pratiti i **evaluirati učinke mjera** socijalne, zdravstvene, psihosocijalne i pravne skrbi starijih osoba (Ajduković, Rusac i Ogresta, 2007). Izuzetno je važno poticati starije osobe, ali i njihovu užu okolinu da prijavljuju nasilje i da se obrate nadležnim institucijama. Kako bi se to ostvarilo potrebno je senzibilizirati najprije članove lokalne zajednice, a zatim i širu javnost. Šira društvena svijest treba se mijenjati kako bi se prepoznao marginalan položaj starijih osoba i popravila njihova slika u društvu. Nužno je izgraditi i **adekvatniju povezanost starijih sa stručnjacima** i institucijama, povećati broj **socijalnih usluga savjetovanja** i

pomaganja, te razvijati i unaprjeđivati sustav socijalnih usluga, posebice izvaninstitucionalnih (CERANEO, 2018).

4.2. Preventivne mjere u institucionalnim uvjetima

Obuka stručnjaka s ciljem poboljšanja njege ili informacija koje se pružaju starijim žrtvama nasilja, kao i širenje materijala za obuku i informiranje predstavljaju napore za smanjenje rizika i doprinose ciljanoj i specijaliziranoj podršci za starije osobe. Takve mjere u kombinaciji s primjenom zakonskih sankcija i programa pojačavaju borbu protiv ovog kriminalnog fenomena (Sani i sur., 2018). Preventivne intervencije za suzbijanje nasilja mogu se podijeliti u tri kategorije, a to su **zapošljavanje i supervizija** stručnih djelatnika, njihova **edukacija** i razvoj novih znanja u vještina, te **tretman i reakcija** na zlostavljanje osoba starije životne dobi. Pri zapošljavanju osoblja potrebno je usmjeriti pažnju na njihova dosadašnja radna iskustva. To se može postići vođenjem **registra** iz kojeg bi se vidjelo je li osoba koja je došla na razgovor za posao prijavljeni zlostavljač, te tako prevenirati mogući negativni ishod. Druga bitna komponenta prevencije u ustanovama jest supervizija, kao glavno sredstvo protiv profesionalnog sagorijevanja do kojeg najčešće dolazi radi previše istovremenih zadataka uzrokovanih manjkom zaposlenika. Edukaciju i razvoj vještina zaposlenika nužno je usmjeriti prema problemima suočavanja osoblja s različitim oblicima ponašanja korisnika, koji ih u jednom trenutku mogu potaknuti na neki oblik zlostavljanja. Najrizičnija ponašanja koja kod osoblja mogu izazvati agresivnu reakciju su izbjegavanje ili odbijanje suradnje i problematično ponašanje, poput agresije sumnjičavosti ili izgubljenosti. Edukacija bi pomogla da se lakše snađu u nekoj od navedenih situacija čime bi se izbjegao konflikt s korisnikom. Posljednja kategorija obuhvaća tretman, značajan oblik prevencije kojim se ublažavaju negativne posljedice koje je nasilje ostavilo na žrtvu (Rusac i Čizmin, 2011).

4.3. Preporuke starijim osobama u svrhu zaštite od nasilja

Neke od preporuka starijim osobama kako bi se zaštitili od nasilja jesu da ako nisu zadovoljni s brigom koju primaju, neka se jave bliskom prijatelju, susjedu u kojeg imaju

povjerenja, organizaciji ili ustanovi koja radi sa starijima ili osobama s invaliditetom, da kažu osobi u koju imaju povjerenja da prijavi zlostavljanje i zanemarivanje ili pod standardnu skrb prema starijima ili Pučkoj pravobraniteljici, da ostanu u kontaktu s obitelji i prijateljima te da izbjegavaju izoliranje, da **ne daju novac** koji im je potreban za život, da **potraže liječničku** pomoć kad im treba, te da se ne boje povjeriti se svom liječniku. Ako imaju sumnje u vlastitog liječnika neka obavijeste ravnatelja bolnice, doma zdravlja, Zavodu za zdravstveno osiguranje, policiji, Centru za socijalnu skrb ili udruzi. Da **ne daju vlastiti OIB, broj socijalnog osiguranja, kreditnu karticu ili financijske podatke** ljudima koji nemaju potrebu takve informacije znati, te da **uključe stručnu pomoć** kako bi se oni sami mogli uključiti u osobne poslove i mentalnu higijenu (Udruga za podršku žrtvama i svjedocima, 2020).

4.4. Pravni okvir zaštite od nasilja nas starijim osobama

Svjetski dan svjesnosti o zlostavljanju starijih osoba obilježava se svake godine 15. lipnja na inicijativu Ujedinjenih naroda (Ured pučke pravobraniteljice, 2019). Novi Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji koji po prvi put uključuje i osobe starije životne dobi kao posebno zaštićenu skupinu na snazi je od 01. siječnja 2018. godine. Novina ovog zakona je i navođenje zanemarivanja potreba starijih kao oblika nasilja kojim se povređuje dostojanstvo starije osobe, dovodi do njezine uznemirenosti, te joj izaziva tjelesnu ili duševnu patnju (Nastavni zavod za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije, 2019). Starije osobe su prema definiciji ovog zakona osobe starije od 65 godina. Ovim zakonom navedene prekršajno pravne sankcije za zaštitu od nasilja u obitelji su zaštitne mjere, novčane kazne i kazne zatvora, te ostale prekršajno pravne sankcije. Njihova svrha je da zaštite osobu koja je izložena nasilju u obitelji, spriječe ponovno počinjenje takvog djela, te poštivanje pravnog sustava. Zaštitne mjere se dalje dijele na obvezni psihosocijalni tretman, zabranu prilaska, uznemiravanja ili uhođenja žrtve, udaljenje iz zajedničkog kućanstva, te obvezno liječenje od ovisnosti. Svrha ovih mjera je spriječiti nasilje, ukloniti rizike za njegovo ponovno počinjenje, te osigurati zaštitu zdravlja i sigurnosti žrtve (Zakon o zaštiti nasilja u obitelji, NN 70/17, 126/19). Tijekom 2018. godine, u Republici

Hrvatskoj sveukupno je bilo oštećeno 1.200 osoba starije životne dobi prekršajima iz Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji. To su bili prvi podatci MUP-a o primjeni novog Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, od kako su na prijedlog pučke pravobraniteljice starije osobe uvedene kao posebno ranjiva skupina. Bez obzira na poboljšanje pravne zaštite starijih osoba i dalje ne postoji obveza nadležnih tijela da žurno osiguraju pružanje pomoći i socijalnih usluga u vlastitom domu starije osobe, odmah po saznanju da se dogodilo obiteljsko nasilje, kako bi se izbjegla institucionalizacija (Ured pučke pravobraniteljice, 2019). Prava koja imaju žrtve obiteljskog nasilja su sljedeća: pristup službama za potporu, psihološka i druga stručna pomoć, pomoć od organizacija ili ustanova specijaliziranih za pomoć žrtvama nasilja u obitelji, zaštitu od zastrašivanja i osvete, zaštitu dostojanstva tijekom ispitivanja žrtve kao svjedoka, pravo na pratnju u svim radnjama koje žrtva poduzima, pravo da bude obaviještena o puštanju okrivljenika na slobodu, njegovom bijegu ili stavljanju van snage odluke kojom se žrtvi jamčila sigurnost, pravo na tajnost podataka i na obavještavanje o poduzetim radnjama povodom prijave i postupka, određena prava u postupku ispitivanja, poput onog da ima pravo biti ispitana od strane policijskog dužnosnika istog spola, pravo na izbjegavanje kontakta s počiniteljem tijekom cijelog postupka, kao i prije njegova početka, pravo na privremeni smještaj kao i na policijsku zaštitu prilikom preuzimanja osobnih stvari iz zajedničkog kućanstva, te ostala prava kojima se uređuje kazneni postupak (Zakon o zaštiti nasilja u obitelji, NN 70/17, 126/19). Kao međunarodni pravni okvir zaštite od nasilja u obitelji značajnu ulogu ima **Konvencija Vijeća Europe** o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji. Predstavlja pravni okvir za daljnju dogradnju zakonodavnog pravnog okvira potrebnog za učinkovitu prevenciju te progon i kažnjavanje počinitelja nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji, 2017). Od ostalih zakonodavnih okvira i strateških dokumenata potrebno je istaknuti Zakon o socijalnoj skrbi, Obiteljski zakon, Kazneni zakon, Prekršajni zakon, Zakon o kaznenom postupku, Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, te Nacionalnu strategiju zaštite od nasilja u obitelji od 2017. do 2022. godine. **Nacionalna strategija zaštite od nasilja** značajan je strateški dokument koji propisuje područja djelovanja, aktivnosti i planove provođenja aktivnosti. Uključuje prevenciju nasilja u obitelji, zakonodavni okvir iz područja zaštite

od nasilja u obitelji, psihosocijalni tretman počinitelja, unaprjeđenje međuresorne suradnje, izobrazbu stručnjaka koji rade u području zaštite od nasilja u obitelji i senzibilizaciju javnosti za problematiku nasilja u obitelji. Ciljevi prevencije u sklopu Nacionalne strategije su razvijati programe prevencije nasilja u obitelji i osigurati njihovo dosljedno provođenje, provoditi sustavno praćenje raširenosti nasilja u obitelji, detektiranjem individualnih slučajeva radi pravovremenog djelovanja i sprječavanja pojave novih oblika nasilja, te osigurati financijsku potporu organizacijama civilnog društva koje rade na prevenciji i suzbijanju različitih oblika nasilja u obitelji (Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji, 2017).

5. Okrugli stolovi, projekti i edukacije provedene sa ciljem prevencije i sprječavanja nasilja nad osobama starije životne dobi

5.1. Okrugli stol: „Prevencija nasilja nad starijim osobama“

Okrugli stol na temu Prevencija nasilja nad starijim osobama održan je u prostorima Zavoda za javno zdravstvo Dubrovačko-neretvanske županije 25. travnja 2017. godine. Organizatori okruglog stola bili su Udruga "MI" iz Splita s partnerima Udrugom socijalnih radnika Zadar i udrugom "Dalmatinski potrošač" Split. Projekt je financiran sredstvima Ministarstva za demografiju, socijalnu politiku i mlade. Glavni cilj projekta bio je **podići kvalitetu života** starijih osoba s ciljem njihove **veće integriranosti** u lokalnu zajednicu, te raditi na **prevenciji njihove socijalne isključenosti** (Zavod za javno zdravstvo Dubrovačko-neretvanske županije, 2017).

5.2. Okrugli stol: „Spriječimo nasilje nad starijim osobama“

29. svibnja 2020. godine održan je okrugli stol na temu "Spriječimo nasilje nad starijim osobama". Okrugli stol organizirala je Udruga za podršku žrtvama i svjedocima Vukovar putem online videokonferencije zbog mjera i preporuka koje su u to vrijeme bile na snazi zbog epidemije covid-19. Osim toga, Udruga za podršku žrtvama i svjedocima Vukovar od 1. prosinca 2019. godine do 31. svibnja 2020. godine provodila je projekt pod nazivom "Stop nasilju nad starijima". Ciljevi projekta bili su podizanje svijesti građana o oblicima

nasilja nad ranjivim društvenim skupinama, koje je udruga neumorno provodila služeći se brojnim platformama poput radija, pisanih medija, interneta te uživo, putem terenske kampanje. Svojim brojnim aktivnostima htjeli su informirati javnost, ali i starije osobe potaknuti na oprez i na prijavljivanje nasilja. Okrugli stol organiziran je povodom završetka tog projekta, te su tijekom istog predstavljene provedene aktivnosti i ostvareni rezultati. Osim toga, iznesene su i određene preporuke utemeljene na stečenom iskustvu, te se provela rasprava o mogućnostima suradnje i povezivanja različitih organizacija i institucija kako bi se na učinkovit i pravovremen način mogla pružiti stručna pomoć žrtvama nasilja (Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, 2020).

5.3. Projekt: „I ti ćeš ostarjeti“

Projekt "I ti ćeš ostarjeti" provodila je Udruga Hrvatsko žensko društvo u razdoblju od 1. studenog 2016. godine do 31. listopada 2017. godine. Tijekom projekta održavale su se radionice, vježbe, predavanja, savjetovanja, te brojne druge aktivnosti kojima se htjelo osvijestiti o raširenosti problema nasilja nad starijim osobama. Općeniti ciljevi projekta su prevencija svih oblika nasilja i zanemarivanja, edukacija osoba starije životne dobi, ali i svih ostalih o načinima ostvarivanja prava i usluga, informiranje o službama i organizacijama kojima se mogu obratiti za pomoć, socijalna integracija osoba starije životne dobi, senzibilizacija mladih za potrebe starijih osoba i poticanje na aktivno uključivanje u projekte međugeneracijske solidarnosti. Aktivnosti koje su se provodile su obilježavanje važnih međunarodnih dana vezanih za promociju ljudskih prava i nenasilja, interaktivna predavanja u sklopu kojih su se održavale i vježbe i radionice za opuštanje i provođenje promjene u svom životnom okruženju, programi osnaživanja starijih osoba, vježbe koje će im koristiti za slučaj da se direktno suoče s nasiljem, poticanje slušanja i govorenja kako bi poboljšali vještine komunikacije i mnoge druge. Nadalje, održana su predavanja o diskriminaciji i zaštiti prava starijih, o problemu nasilja nad starijima u obitelji, oblicima nasilja i prevenciji nasilja, te o razlici između ugovora o dosmrtnom i ugovora o doživotnom uzdržavanju, te mogućnosti poništavanja istih (Udruga Hrvatsko žensko društvo, 2020).

5.4. Projekt: „Mudročću protiv nasilja nad najmudrijima“

SOS Rijeka- centar za nenasilje i ljudska prava 2017. godine provodio je projekt usmjeren zaštiti starijih osoba s naglaskom na aktivnosti s ciljem osvješćivanja i prevencije različitih oblika nasilja nad njima. U sklopu projekta provodila se **edukacija o pravima starijih** osoba, odnosno pravno savjetovanje vezano za tri područja: nasilje nad starijim osobama, ugovor o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju, te prava iz sustava socijalne skrbi. Nadalje, provodilo se i **psihološko savjetovanje** za starije osobe koje su žrtve nasilja, predavanje za osobe koje skrbe za starije osobe s ciljem prevencije izgaranja, **radionice** cjeloživotnog učenja i kvalitetnog provođenja slobodnog vremena za starije osobe koje podrazumijevaju interaktivne i likovne radionice, medijska kampanja osvještavanja javnosti o problemu nasilja nad starijim osobama u sklopu koje je izrađen promotivni video koji se distribuirao putem društvenih mreža i mrežnih stranica partnera i suradnika, te tisak i distribucija promotivnog materijala poput letaka i plakata (SOS Rijeka-centar za nenasilje i ljudska prava, 2017).

5.5. Projekt: „Informirana zajednica - primarna prevencija nasilja nad starijim osobama“

Projekt "Informirana zajednica- primarna prevencija nasilja nad starijim osobama" provodila je Građanska inicijativa "Moj grad Sisak" u raznim područjima Sisačko-moslavačke županije tijekom cijele 2018. godine. Njime se nastojalo **osvijestiti društvenu zajednicu** o ozbiljnosti ovog problema, prevenirati nasilna ponašanja različitih uzroka putem izravnih susreta s predstavnicima vlasti u lokalnoj zajednici, s osobama koje u profesionalnom djelovanju imaju izravan ili neizravan kontakt sa starijima putem medijske kampanje i izravnih susreta. Tijekom susreta okupljeni su postavljali pitanja i navodili vlastita iskustva, a na kraju su im podijeljeni promo materijali, letci (Građanska inicijativa "Moj grad Sisak", 2018)

5.6. Projekt: „Ne nasilju nad starijima“

Centar za kulturne djelatnosti od ožujka do kraja kolovoza 2020. godine provodio je projekt pod nazivom "Ne nasilju nad starijima". Cilj je bio ukazati na važnost prepoznavanja, reagiranja, eliminacije i prevencije nasilja nad osobama starije životne dobi. Projekt se provodio na način da je prikazivana i dijeljena video animacija o vrstama nasilja i njegovim posljedicama za starije osobe. Na taj način, kroz prikazivanje video animacije i kroz provođenje javne kampanje informirali su javnost o važnosti prepoznavanja ovog javnozdravstvenog problema, njegova rješavanja i prevencije kako bi se spriječilo njegovo daljnje ostajanje u zoni tabu tema o kojima se govori (Centar za kulturne djelatnosti, 2020).

5.7. Edukacija pod nazivom „Prevencija nasilja nad starijim osobama“

Edukacija je održana 21.11.2019. godine od strane Hrvatske udruge socijalnih radnika u okviru projekta "Osnaživanjem pomagača do sigurnog starenja". Na edukaciji je sudjelovalo 20 pomagača različitih profesija poput socijalnih radnika, medicinskih sestara, fizioterapeuta i njegovatelja. Sudionici su kroz model iskustvenog učenja aktivno sudjelovali i razvijali svoje znanje i vještine kroz predavanja i radioničke grupe (Hrvatska udruga socijalnih radnika, 2019).

5.8. Javna tribina „Zlatno doba života bez nasilja: Prepoznavanje i sprječavanje nasilja u starijoj životnoj dobi“

Tribina se održala 2019. godine, a organizatori su bili Grad Rijeka i Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije. Organizirana je u okviru rada tematske grupe za "Zdravo starenje" projekta "Rijeka- Zdravi grad". U prvom dijelu programa problem je bio predstavljen iz različitih kutova gledanja, od same izloženosti nasilju u obitelji osoba starije životne dobi, prepoznavanju nasilja, osoba starije životne dobi kao žrtva kaznenih djela, te iznošenje rezultata istraživanja nasilja nad ženama starije životne dobi. U drugom dijelu povela se diskusija sa svim prisutnim osobama. O problemu su govorili predstavnici Doma zdravlja, Policijske uprave, Filozofskog fakulteta, Centra za

socijalnu skrb, Nastavnog zavoda za javno zdravstvo te Udruge za zaštitu obitelji (Grad Rijeka, 2019).

6. Zaključak

Prema navedenim dosadašnjim spoznajama, ovaj javnozdravstveni problem potrebno je dublje istražiti i pokriti zakonskim okvirom kako bi se na što učinkovitiji i adekvatniji način moglo prevenirati i suzbiti neprihvatljivo ponašanje prema osobama treće životne dobi. Najčešće se prijavljuju oni oblici nasilja koji se najlakše uočavaju, poput tjelesnog ili fizičkog nasilja, dok ostali oblici ostaju neprijavljeni, najčešće zbog srama, straha ili drugih okolnosti, poput onih da nasilje započinje u krugu najbližih osoba. Starenjem dolazi do određenih promjena u životu, posebno onih funkcionalnih i kognitivnih, što često dovodi i do promjene društvenog položaja starijih osoba. Zbog toga, ali i zbog nerazumijevanja okoline za posljedice koje te promjene nose, dolazi do ranjivosti te dobne skupine i povećava se rizik za vršenje nasilja nad njima. S obzirom na to da se u izvaninstitucionalnim uvjetima, najčešće pripadnici užeg kruga obitelji skrbe o starijoj osobi, jedan od rizičnih faktora za pojavu nasilja svakako mogu biti i narušeni obiteljski odnosi. Jedan od ključnih problema jest i smanjeni kapaciteti skrbi, odnosno nedostatnost dostupnih usluga, netransparentnost i upitna kvaliteta postojećih usluga. Tu često uskaču privatne inicijative i organizacije civilnog sektora, kako bi odgovorili na nove potrebe društva. Nužne su promjene u socijalnim i pravnim mehanizmima zaštite, kao i u sustavima obrazovanja. Potrebno je češće i detaljnije educiranje i osvještavanje javnosti, ali i starijih osoba te osoba iz njihove okoline, zagovaranje i razvoj programa i politika koje bi jačalo aktivno građanstvo u starijoj dobi čime bi se oni učinili otpornijima na nasilje. Pri tome socijalni rad i socijalna politika igraju veliku ulogu u rješavanju ovog globalnog fenomena. Briga za starije osobe, posebno prevencija i zaštita od nasilja odgovornost je cijelog društva. Bitno je aktivno raditi na senzibilizaciji društva o položaju i ulozi osoba starije životne dobi koja za sada još nije dovoljno shvaćena i uvažena.

7. Literatura

1. Abuse of elderly (2002) U: Krug E., Dahlberg, L., Mercy J.A., Zwi A.B. i Lozano R. (eds.); World Report on Violence and Health, Geneva: WHO Press.
2. Ajduković, M. (2003) Nasilje u obitelji (2. prošireno izdanje). U: Puljiz, V., Bouillet, D. (ur.); Nacionalna obiteljska politika. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 265-274.
3. Baturina, D. (2021). Kako zaštititi starije osobe? Mogućnosti poboljšanja društvenog položaja i prevencije nasilja nad starijim osobama. *Bogoslovska smotra*, 91 (1), 117-144.
4. Bavel, M., Janssens, K., Schakenraad, W. i Thurlings, N. (2010). Elder Abuse in Europe.
5. Berk, L.E. (2008). Psihologija cjeloživotnog razvoja. Naknada Slap.
6. Centar za edukaciju i savjetovanje Sunce (2020). Starije osobe zaslužuju poštovanje, a ne nasilje. Zagreb: 2020. Dostupno na: https://www.ti-si-sunce.hr/tsswebmedia/Brosura_03.pdf
7. CERANEO (2016). *Odgovori na izazove starenja stanovništva. Socijalna slika grada Zagreba za 2015 godinu*. Zagreb: CERANEO.
8. CERANEO (2018). *Izazovi prevencije nasilja nad osobama starije životne dobi*. Zagreb: CERANEO.
9. CKD (2020). *Ne nasilju nad starijima*. Centar za kulturne djelatnosti. Dostupno na: <http://www.ckd.hr/ne-nasilju-nad-starijima/>
10. GIMG Sisak (2018). *Informirana zajednica-primarna prevencija nasilja nad starijim osobama*. Građanska inicijativa "Moj grad Sisak". Dostupno na: <http://gimg-sisak.hr/projekt-informirana-zajednica-primarna-prevencija-nasilja-nad-starijim-osobama/>
11. Grad Rijeka (2019). *Javna tribina "Zlatno doba života bez nasilja: Prepoznavanje i sprječavanje nasilja u starijoj životnoj dobi"*. Odjel za zdravstvo i socijalnu skrb. Dostupno na: <https://www.rijeka.hr/javna-tribina-zlatno-doba-zivota-bez-nasilja-prepoznavanje-sprjecavanje-nasilja-u-starijoj-zivotnoj-dobi/>

12. HUSR (2019). Prevencija nasilja nad starijim osobama. Hrvatska udruga socijalnih radnika. Dostupno na: <http://husr.hr/web/?p=3747>
13. HŽD (2020). I ti ćeš ostarjeti. Hrvatsko žensko društvo. Dostupno na: <https://hzd.hr/projekt-udruga-hrvatskog-zenskog-drustva-iz-pleternice-pod-nazivom-i-ti-ces-ostarjeti/>
14. Jedvaj, S., Štambuk, A. i Rusac, S. (2014). Demografsko starenje stanovništva i skrb za starije osobe u Hrvatskoj. *Socijalne teme*, 1 (1), 135-154.
15. Mears, P.D. i Visher, A.C. (2005) Trends in understanding and adressing domestic violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 20 (2), 204-211.
16. Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2011. do 2016. godine. Vlada Republike Hrvatske, Zagreb, 2011. Dostupno na: <https://gov.hr/?~/.../nacionalna-strategija-2011-2016.pdf>
17. Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2017. do 2022. godine. Vlada Republike Hrvatske, Zagreb, 2017. Dostupno na: <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/MDOMSP%20dokumenti//Nacionalna%20strategija%20zastite%20od%20nasilja%20u%20obitelji%20za%20razdoblje%20do%202017.%20do%202022.%20godine.pdf>
18. Neno, R. i Neno, M. (2005). Identifying abuse in older people. *Nursing Standard*, 20 (3), 43-47.
19. Ogresta, J., Rusac, S. i Ajduković, M. (2008). Izloženost starijih osoba nasilju u obitelji. *Revija za socijalnu politiku*, 15 (1), 3-22.
20. Poredoš D., Tošić G. i Grgić, G. (2005). Nasilje u obitelji nad osobama starije životne dobi. *Socijalna psihijatrija*, 33 (4), 216-224.
21. Rusac, S. (2006). Nasilje nad starijim osobama. *Ljetopis socijalnog rada*, 13 (2), 331-346.
22. Rusac, S. i Čizmin, A. (2011). Nasilje nad starijim osobama u ustanovama. *Medica Jadertina*, 41 (1-2), 51-58.
23. Sani, A.I., Goncalves, M.J., Nunen, L.M., Arnault, D.M.S. (2018). Violence against the elderly: narrative of a case. *MOJ Gerontology and Geriatrics*. Volume 3, Issue 2.

24. Sethi, D., Wood, S. Mitis, F. (2011). European report on preventing elder maltreatment. Rome: World health organization.
25. SOS Rijeka (2017). Mudročću protiv nasilja nad najmudrijima. SOS Rijeka- centar za nenasilje i ljudska prava. Dostupno na: <http://sos-rijeka.org/projekti-i-programi/mudroscu-protiv-nasilja-nad-najmudrijama/>
26. Spitek-Zvonarević, V. (2006). Zlostavljanje u starijoj dobi - trajne mete nasilja. *Narodni zdravstveni list*, 560-561.
27. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom (2020). Spriječimo nasilje nad starijim osobama. Dostupno na: <https://posi.hr/okrugli-stol-sprijecimo-nasilje-nad-starijim-osobama/>
28. Ured pučke pravobraniteljice (2019). Svjetski dan svjesnosti o zlostavljanju starijih osoba. Zagreb, 2019. Dostupno na: <https://www.ombudsman.hr/hr/svjetski-dan-svjesnosti-o-zlostavljanju-starijih-osoba/>
29. Udruga za podršku žrtvama i svjedocima (2020). Stop nasilju nad starijim osobama. Dostupno na: <https://pzs.hr/stop-nasilju-nad-starijima/>
30. Vučica, I. (2019). Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad starijima. Nastavni zavod za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije. Centar za gerontologiju.
31. Vuić, I. i Rusac, S. (2017). Financijsko zlostavljanje starijih osoba. *Revija za socijalnu politiku*, 24 (3), 321-341.
32. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17, 126/19)
33. Zavod za javno zdravstvo Dubrovačko-neretvanske županije (2017). Prevencija nasilja nad starijim osobama- okrugli stol. Zavod za javno zdravstvo Dubrovačko-neretvanske županije. Dostupno na: <https://www.zjzdnz.hr/hr/naslovna/dogadjanja/1059>